

บทที่ 1

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ส่วนที่ 1 วัตถุมงคลในพุทธศาสนา

วัตถุมงคลในทางพุทธศาสนา อาจแยกออกได้เป็นสองประเภทคือ พระเครื่องหรือพระพิมพ์ และเครื่องราง แต่ละประเภทมีลักษณะและความเป็นมา ดังนี้

1.1 "พระเครื่องหรือพระพิมพ์" เป็นของเก่าแก่ที่ได้ทำขึ้นตั้งแต่ ตอนต้นพระพุทธศาสนา คือภายหลังจากเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานไป ไม่นานนัก ซึ่งประเพณีการสร้างพระพิมพ์นี้จะปรากฏแต่ในฝ่ายพระพุทธศาสนาเท่านั้น พระพิมพ์จัดทำขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกถึงพระพุทธเจ้าและบรรจุในถ้ำหรือสถูปต่าง ๆ เป็นการประกาศศาสนาให้แพร่หลายต่อไป ตามความเชื่อที่ว่าพระพุทธศาสนาจะสิ้นไป เมื่อครบอายุ 5,000 ปี ดังนั้น หากคนในยุคหลังได้พบเห็นรูปของพระพุทธเจ้าและ คำสั่งสอนย่อของพระองค์จะทราบได้ว่า ศาสนาพุทธได้เคยเจริญอยู่ในอาณาเขตนั้น และอาจเป็นเครื่องเตือนให้ผู้พบเห็นกลับมาเลื่อมใสและนับถือศาสนาได้อีก อันจะเป็นบุญกุศลของผู้ที่จัดสร้าง¹

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ เชเดย์ ยอร์ช, ตำนานอักษรไทย ตำนานพระพิมพ์ การขุดค้นที่พงตึก และความสำคัญต่อประวัติศาสตร์สมัยโบราณแห่งประเทศไทย ศิลปไทยสมัยสุโขทัย ราชธานีรุ่นแรกของไทย (กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา, 2507) ,

เมื่อศาสนาพุทธได้เข้ามาเจริญรุ่งเรืองอยู่ในประเทศไทยนั้น พุทธศาสนาได้เป็นศูนย์รวมทางจิตใจของคนในชาติซึ่งมีผลต่อวิถีชีวิตของคนไทยทั้งในด้าน ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยทุกยุคสมัย ในแต่ละยุคสมัยแต่ละท้องถิ่นได้ถ่ายทอดศรัทธาในพุทธศาสนาออกมายังวัตถุมงคลด้วยรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป รูปแบบของศิลปะ ที่ถ่ายทอดออกมาเป็นรูปเคารพในพุทธศาสนาแต่ละยุคสมัยแต่ละสถานที่ แสดงให้เห็นถึงลักษณะงานช่างท้องถิ่น อิทธิพลศิลปะจากอาณาจักรใกล้เคียงและอาณาจักรที่มีการติดต่อกัน ไม่ว่าจะในฐานะผู้ปกครองหรือผู้ถูกปกครอง ความเจริญรุ่งเรืองหรือความเสื่อมโทรมและฐานะทางเศรษฐกิจของท้องถิ่นในช่วงเวลาที่สร้างรูปเคารพนั้นขึ้น วัตถุมงคลทุกชิ้นไม่ว่าจะจัดสร้างขึ้นที่ใด และในช่วงเวลาใด จึงมีความสำคัญในฐานะหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทั้งสิ้น²

การสร้างพระพิมพ์ในสมัยโบราณนั้น มีวัตถุประสงค์ก็คือต้องการให้เป็นพุทธบูชาให้เกิดบุญบารมีขึ้น ฉะนั้น เมื่อสร้างแล้วจึงแจกจ่ายผู้ที่เคารพนับถือไว้เพื่อป้องกันภัยอันตรายในยามเกิดความเดือดร้อนขึ้นภายในบ้านเมือง เมื่อเหลือจากการแจกจ่ายแล้วก็นำเข้าบรรจุตาม พระเจดีย์บ้าง องค์พระบ้าง ใต้ฐานพระบ้าง ตามความเชื่อเดิม ต่อมาเมื่อได้มีการพบพระพิมพ์จากกรุต่าง ๆ ซึ่งเดิมก็ได้ทอดทิ้งอยู่ในสถานที่ค้นพบ แต่ในภายหลังได้มีผู้เก็บเอาไว้เป็นสมบัติส่วนตัวจนกระทั่งหมดไป พระเครื่องกับพระพิมพ์³ ก็คืออย่างเดียวกัน เป็นแต่เพียงการเรียกชื่อที่

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

² กรมศิลปากร , เมืองน่าน โบราณคดี ประวัติศาสตร์ และศิลปะ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป , 2530), หน้า 6.

³ ศรีศักร วัลลิโภดม , พระเครื่องในเมืองสยาม (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน , 2537), หน้า 13-17.

แตกต่างกันตามลักษณะของความเชื่อแบบเก่ากับแบบสมัยใหม่ โดยพระเครื่องเป็นของเกิดใหม่ มีอายุเก่าแก่ไม่เกินสมัยรัตนโกสินทร์ ในขณะที่พระพิมพ์คือชื่อเรียกดั้งเดิมที่อาจย้อนหลังขึ้นไปถึงพุทธศตวรรษที่สิบหรือสิบเอ็ดได้ แท้จริงแล้วพระเครื่องก็คือพระพิมพ์แต่ถูกกำหนดให้เรียกเป็นพระเครื่องในสมัยรัตนโกสินทร์ เมื่อมีค่านิยมในการนำพระพิมพ์ติดตัวไปในที่ต่าง ๆ ขณะนี้เราไม่อาจทราบได้ว่าสมัยเมื่อมีการสร้างพระเหล่านี้ขึ้นนั้น ผู้ที่สร้างเรียกว่าอะไร เหตุที่เรียกว่าเป็นพระพิมพ์เพราะเป็นของที่ผลิตมาจากแม่พิมพ์เป็นสำคัญ พระเหล่านี้มักพบรวมอยู่กับแม่พิมพ์ และการพิมพ์พระดังกล่าวขึ้นมาก็มีวัตถุประสงค์เพื่อการบุญเป็นสำคัญ ดังเห็นได้จากการฝังหรือเก็บไว้ในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในศาสนา หาได้เอามาเก็บเป็นของส่วนตัวในบ้านเรือนไม่

สิ่งที่ยืนยันให้เห็นว่าเป็นเรื่องของการทำบุญได้ก็คือความเชื่อในสมัยก่อนที่ว่า การสร้างพระเท่าจำนวนวันเกิด แล้วฝังในพระเจดีย์จะเป็นการต่ออายุของตัวผู้สร้าง หรือโดยการทำพระพิมพ์เป็นจำนวนพันจำนวนหมื่นฝังในพระเจดีย์ เพื่อการต่ออายุพระพุทธรูปศาสนา ซึ่งตรงกับความเป็นจริงที่บรรดาพระพิมพ์ที่เรียกเป็นพระเครื่องเหล่านี้ล้วนเป็นของที่ได้มาจากการขุดกรุพระเจดีย์แทบทั้งสิ้น พระพิมพ์บางกรุพบเป็นจำนวนมาก เรือนปั้น เรือนหมื่นหลายขนาดและรูปแบบ ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะมุ่งหวังเอาจำนวนปริมาณเป็นสำคัญ การขุดกรุนั้นมีทั้งผิดกฎหมายและไม่ผิดกฎหมายทั้งโดยคนร้ายและโดยหน่วยราชการ แต่ไม่ว่าโดยทางใดพระพิมพ์เหล่านี้ก็ได้แพร่หลายออกไปในหมู่ประชาชนในที่สุด

ความหมายของ "พระเครื่อง" ที่เรียกกันอยู่นี้คงมาจากคำว่าเครื่องรางของขลังนั่นเอง หรือจะเรียกรวม ๆ เอาว่า "พระเครื่องราง" ก็ได้

1.2 "เครื่องราง" เป็นของที่มีมานาน อาจคู่มากับพัฒนาการของมนุษย์ทุกชาติทุกภาษาที่ว่าได้ เป็นเรื่องของความเชื่ออย่างหนึ่งของมนุษย์ เป็นสิ่งจำเป็นในการป้องกันภัยอันเกิดจากการกระทำของสิ่งนอกเหนือธรรมชาติที่มนุษย์ควบคุมไม่ได้ด้วยวิธีการที่เป็นเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ เครื่องรางได้รับอิทธิพลทาง

รูปแบบและกรรมวิธีในการจัดสร้างจากความเชื่อในพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์⁴ ซึ่งศาสนาทั้งสองได้เจริญอยู่ในประเทศไทยด้วยกัน ตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่สิบสอง トラบเท่าทุกวันนี้ โดยการแพร่อารยธรรมทางศาสนาจากประเทศอินเดียพร้อม ๆ กัน ชาวพุทธในประเทศไทยจึงเลื่อมใสเวทมนต์คาถาและเครื่องรางของขลังตามแบบของลัทธิตันตระซึ่งเป็นลัทธิความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ของพราหมณ์ว่าคาถาอาคมและพิธีกรรมที่ถูกต้องจะสามารถดลบันดาลให้เกิดโชคลาภและความสุข ความเจริญแก่ผู้ปฏิบัติได้ เช่นพิธีแรกนาขวัญ เป็นต้น และรวมกับลัทธิความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่แต่เดิมในอินโดจีน

รูปแบบของเครื่องรางเป็นสิ่งที่ไม่สามารถกำหนดแน่นอนได้ ขึ้นอยู่กับความเชื่อของแต่ละท้องถิ่นที่ได้รับสืบทอดกันต่อมาเป็นสำคัญ เช่นในยุคโบราณอาจเป็นลูกปัดหรือกระดูกสัตว์ และต่อมาก็ได้วิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปตามอิทธิพลของความเชื่อที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสวัฒนธรรม สืบมาจนถึงปัจจุบันเมื่อความนิยมในพระเครื่องสูงมากขึ้น คตินิยมในการนำเครื่องรางติดตัวเพื่อป้องกันภัยพิบัติต่าง ๆ ก็เริ่มเลื่อมถอยลง ในที่นี้จึงจะกล่าวถึงเครื่องรางเฉพาะในบางส่วน โดยแยกออกต่างหากจากวัตถุมงคลในพุทธศาสนา

1.3 พัฒนาการและความเป็นมาของพระเครื่องและเครื่องราง

ในสังคมไทย การนำพระพิมพ์มาแทนเครื่องรางสำหรับติดตัว ที่เรียกว่าพระเครื่องนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายหลัง ก็เพราะก่อนหน้านี้จะมีการนำพระพิมพ์ติดตัว

⁴ คงเดช ประพัฒน์ทอง , ตันตระในประเทศไทย (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ทหารอากาศ , 2529) , หน้า 23, 64.

เมื่อออกศึกสงครามเท่านั้น เช่นจากลานทองจารึก^๕ สมัยสุโขทัยซึ่งพบที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ อำเภอมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ได้กล่าวถึงการสร้างพระพิมพ์บรรจุในองค์พระปรางค์อันเป็นประธานของวัดพระศรีมหาธาตุ โดย สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ โปรดให้นายฉ่ำ ทองคำวรรณ เป็นผู้อ่านและแปล มีข้อความตอนหนึ่งว่า "พระฤาษีจึงอัญเชิญเทพยดามาช่วยกันทำพิธี ทำเป็นพระพิมพ์ไว้ สถานที่หนึ่งแดง สถานที่หนึ่งดำ ให้เอาว่านทำเป็นผงก้อน พิมพ์ด้วยลายมือของมหาเถระปิยทัสสะศรีสาริบุตร คือเป็นใหญ่เป็นประธานในที่นั้น ได้เอาแร่ต่าง ๆ ชัดยาล้ำเสร็จแล้วให้นามแร่ว่าสังฆวานรได้หล่อเป็นพิมพ์ต่าง ๆ มีอาณาภาพต่างกัน เสกด้วยมนต์คาถาทิ้งปวงครบสามเดือนแล้ว ท่านเอาไปประดิษฐ์สถานที่ไว้ในสลูปีใหญ่แห่งหนึ่งที่เมืองพันทุม ถ้าผู้ใดได้พบเห็นให้รีบเอาไปสักการบูชาเป็นของวิเศษ แม้จะมีอันตรายประการใดก็ดี ให้อาราธนาผูกไว้ที่คอ อาจคุ้มครองอันตรายได้ทั้งปวง ถ้าผู้ใดจะออกมรงค์สงครามประสิทธิ์ด้วยสาทตราวุธทั้งปวง"^๖

และจากวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน ที่คาบเกี่ยวระหว่างสมัยอยุธยา กับกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ก็มีข้อความตอนหนึ่งกล่าวถึงการที่ขุนช้างนำพระเครื่องประเภทหนึ่ง คือพระควัมบดีติดตัวเมื่อจะออกสู้รบ โดยใส่ข้อมไว้ในปาก

ความเชื่อเรื่องการนำพระเครื่องติดตัวเป็นปกติประจำวันนั้น เป็นสิ่งที่ไม่พบเห็นในสมัยกรุงศรีอยุธยา และไม่น่าจะมีในสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ๆ ด้วย เชื่อว่าคงเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 ลงมาเพราะในสมัยรัชกาลที่ 5 นั้น ได้มีขึ้นแล้วด้วยเหตุผลดังจะกล่าวต่อไปนี้

^๕ มนัส โอภากุล , พระฯ เมืองสุพรรณ ฉบับหอการค้าจังหวัดสุพรรณบุรี พิมพ์ครั้งที่ 4 (สุพรรณบุรี : มนัสการพิมพ์, 2536), หน้า 106.

^๖ บดินทร์ ลุประสงค์ , หนังสือที่ระลึกเปิดศาลจังหวัดสุพรรณบุรี (สุพรรณบุรี : 2505), หน้า 37.

ในสมัยก่อนที่จะมีพระเครื่องนั้น คนไทยไม่นิยมเอาพระพุทธรูปเข้าบ้าน เพราะเป็นของศักดิ์สิทธิ์ที่บริสุทธิ์ควรอยู่ที่วัดไม่ใช่ในบ้านเรือน การนำเข้ามาอาจทำให้เป็นอัปมงคลได้ โดยเหตุนี้เมื่อสำรวจและศึกษาหลักฐานทางโบราณคดีแต่สมัยก่อนกรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นไป จึงไม่พบเห็นบรรดาพระนิมฟ์หรือพระพุทธรูปในบริเวณที่อยู่อาศัยของบุคคลที่เป็นสามัญชนเลย แม้กระทั่งบริเวณที่เชื่อกันว่าเป็นวังของกษัตริย์และเจ้านาย ยกเว้นแต่ว่าวังหรือพระราชวังนั้นจะถูกยกให้เป็นวัด เช่น พระราชวังนารายณ์ราชนิเวศน์ตอนสิ้นรัชกาลของสมเด็จพระนารายณ์เป็นตัวอย่าง

ความเชื่อในเรื่องไม่เอาพระเข้าบ้านเรือนน่าจะยังสืบเนื่องอยู่จนกระทั่งสมัยรัชกาลที่ 4 จึงมีการเปลี่ยนแปลง เพราะอิทธิพลแนวคิดใหม่ ๆ ที่มาจากทางตะวันตก ดังจะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเอง ก็ทรงมีบทบาทหลายอย่างในการเปลี่ยนแปลงประเพณีพิธีกรรม โดยทรงอ้างเหตุผลที่เป็นวิทยาศาสตร์ประกอบ ในสมัยนี้เองที่มีการเคลื่อนย้ายพระพุทธรูปและรูปเคารพที่ศักดิ์สิทธิ์ตามวัดวาอารามที่ร้างและจากที่ต่าง ๆ มายังกรุงเทพอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะพวกเจ้านายและขุนนางก็มีส่วนร่วมด้วย⁷ ซึ่งอันที่จริงการย้ายพระพุทธรูปและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ก็เคยมีมาแล้ว เช่นในสมัยรัชกาลที่ 1 ที่โปรดให้ย้ายพระพุทธรูปจากเมืองสุโขทัยและเมืองอยุธยามาเก็บไว้ที่พระเชตุพนวิมลมังคลารามหรือวัดโพธิ์ เป็นต้น แต่นั่นก็ไม่ใช่เป็นการนำเข้าไว้ในบ้านแต่อย่างใด ครั้งรัชกาลที่ 4 นี้ คงมีการนำสิ่งเหล่านี้เข้าวังและเข้าบ้านกันแล้ว และระยะนี้เองก็เกิดความนิยมในเรื่องเล่นของเก่ากันขึ้น

⁷ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชปรารภเรื่องพระพุทธรูปขึ้นราช จดหมายเหตุกรุงสยาม (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2505),

สิ่งที่น่าจะมีอิทธิพลที่ทำให้เกิดพระเครื่องหลาย ๆ รูปแบบในสังคมไทยที่แท้จริงก็คือ "พระกริ่ง"^๑ ซึ่งนับเป็นพระเครื่องรางของขลังขนานแท้ พระกริ่งเป็นผลผลิตของระบบความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับลัทธิตันตระในพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานที่แพร่หลายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตั้งแต่สมัยลพบุรีลงมา ก่อนที่สังคมส่วนใหญ่ในภูมิภาคนี้จะปรับเปลี่ยนมานับถือพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ที่ได้อิทธิพลมาจากลังกา

ลักษณะโดดเด่นของลัทธิตันตระ^๒ ที่เป็นผลให้มีการสืบเนื่องของความเชื่อก็คือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับโลกียสุข และพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ที่เป็นคาถาอาคมต่าง ๆ ซึ่งกล่าวโดยย่อก็คือยังให้ความสำคัญแก่ความต้องการต่าง ๆ ในเรื่องของโลกนี้อยู่ ต่างกับการมุ่งเน้นสละสิ่งที่เป็นโลกีย์ในโลกนี้ แต่แสวงหาการหลุดพ้นในโลกหน้าซึ่งเป็นหลักสำคัญของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ทั้งนี้เพราะคนส่วนใหญ่ที่เป็นคนธรรมดาต้องการและแสวงหาความสุขในโลกนี้อยู่ ดังนั้นความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ก็ยังคงดำรงอยู่เป็นของคู่กันและจะมีเพิ่มพูนขึ้น เมื่อใดที่ผู้คนในสังคมเกิดความรู้สึกเดือดร้อนและไม่มั่นคง ที่ไม่อาจอธิบายหรือหาคำตอบได้จากความรู้ทางวิทยาศาสตร์

ในขณะเดียวกันการที่ไม่เข้มงวดในเรื่องการแสวงหาความสุขทางโลกียะก็ทำให้ความรู้สึกที่แบ่งแยกกันระหว่าง "ความศักดิ์สิทธิ์" ของวัตถุมงคลในลักษณะที่เป็นสิ่งซึ่งควรได้รับความเคารพอย่างสูง บุคคลที่ยังข้องอยู่ในโลกีย์ไม่สมควรที่จะ

^๑ ศรีศักร วัลลิโภดม , พระเครื่องในเมืองสยาม, 2537, หน้า 19-20.

^๒ คงเดช ประพัฒน์ทอง , ตันตระในประเทศไทย , 2529, หน้า 64.

ถือครองไว้ได้ และ"ความสาธารณ" ซึ่งเป็นแนวความคิดที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในลักษณะที่เป็นเครื่องดลบันดาลให้เกิดสิ่งที่พึงประสงค์ และสามารถเก็บรักษาไว้เป็นส่วนตัวได้ เขาบางลงไปแล้วโหมเข้ามาผสมผสานกัน ด้วยเหตุนี้พระกริ่งจึงเป็นเรื่องของพระพุทธรูปหรือรูปเคารพในทางพุทธศาสนาที่คนนำเข้าบ้านได้หรือนำติดตัวไปไหนมาไหนได้เช่นเดียวกันกับสิ่งที่เป็นเครื่องราง

อย่างไรก็ตาม พระกริ่งที่น่าจะเป็นต้นเค้าที่แท้จริงของพระเครื่องนั้น ก็มีลักษณะที่แตกต่างไปจากบรรดาเครื่องรางของขลัง ในระบบความเชื่อทางไสยศาสตร์ทั่ว ๆ ไป นั่นคือ การเป็นวัตถุทางความเชื่อไสยศาสตร์ที่เน้นในเรื่องความดี และการแก้ไขป้องกันสิ่งชั่วร้ายที่อาจเกิดขึ้นจากการกระทำทางไสยศาสตร์ที่ทำลายและผิดศีลธรรม จึงเป็นเรื่องที่พระสงฆ์จะเกี่ยวข้องได้คืออาจเล่าเรียนและสั่งสอนบรรดาศิษยานุศิษย์ได้ เพราะอาจช่วยเหลือผู้คนที่ได้รับความเดือดร้อนได้ ดังนั้น การเกิดพระกริ่งก็คือการนำเอาพุทธคุณมาผนวกกับเรื่องความเชื่อนั้นนั่นเอง เป็นต้นเค้าที่มาของการเกิดพระเครื่องขึ้น

ส่วนพระควัมบตี¹⁰ มีการสร้างขึ้นหลังจากพระกริ่ง โดยได้รับอิทธิพลมาจากประเทศใกล้เคียงเช่นกัน ต่างที่เป็นการสร้างตามลัทธินิยมฝ่ายหินยาน คือเป็นคตินิยมทางพระพุทธศาสนาโดยแท้ เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงการเข้านิโรธสมาบัติญาณของพระมหากัจฉายนซึ่งเป็นพระสาวกองค์หนึ่งของพระพุทธเจ้า

โดยเหตุที่เริ่มมีผู้นิยมนำเอาพระพิมพ์ในยุคก่อน หรือพระกริ่ง หรือพระควัมบตีติดตัวไปในเมื่อบ้านเมืองมิได้เกิดศึกสงคราม ในช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ 4 จึงได้มีพระสงฆ์บางองค์ จัดสร้างพระเครื่องขึ้นสำหรับแจกจ่ายให้ผู้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁰ ลูกตาปี , พระมหาอุตม์ คณะพรพระเครื่อง ฉบับที่ 27 (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์กราฟฟิค, 2536), หน้า 15.

เคารพศรัทธานำไปติดตัวโดยตรง ซึ่งนับเป็นจุดเปลี่ยนแปลงค่านิยมและความเชื่อเดิมอย่างแท้จริง พระสงฆ์ที่ได้จัดสร้างพระกริ่ง¹¹ เช่น สมเด็จพระพรยาปวเรศวรียาลงกรณ์ ได้จัดสร้างพระกริ่งครั้งแรกเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2409 เพื่อถวายแด่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และบรรดาเชื้อพระวงศ์ในสมัยนั้น

นอกจากนี้ยังมีพระสงฆ์อีกหลายองค์ที่จัดสร้างพระควัมบติเพื่อการแจกจ่ายในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน แต่ทั้งพระกริ่งและพระควัมบติ ต่างก็เป็นเรื่องที่สืบทอดวิธีการจัดสร้างมาจากยุคสมัยก่อนหน้านั้น จุดเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุดซึ่งเป็นเหตุให้มีการจัดสร้างพระเครื่องเพื่อแจกจ่าย เป็นไปอย่างกว้างขวางและต่อเนื่องมาจนกระทั่งทุกวันนี้ คือการสร้างพระพิมพ์ด้วยรูปแบบและเนื้อหาที่แตกต่างไปจากที่เคยมีมาก่อนของ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังษี)¹² อดีตเจ้าอาวาสวัดระฆังโฆสิตาราม ซึ่งได้จัดสร้างพระพิมพ์ขึ้นเพื่อทำการแจกจ่ายให้ผู้ที่นับถือศรัทธานำไปใช้ติดตัวโดยตรง และได้รับความนิยมเป็นอย่างสูงตลอดมา เนื่องจากผู้สร้างเป็นพระสงฆ์ที่ประชาชน จนถึงพระมหากษัตริย์ในขณะนั้นให้ความเคารพนับถืออย่างมาก และเป็นพระพิมพ์ที่จัดสร้างด้วยส่วนผสมที่แปลกใหม่ ตลอดจนแบบแม่พิมพ์ที่มีรูปลักษณ์เป็นเอกลักษณ์ซึ่งออกแบบโดยหลวงวิจารณ์เจียรนัย นายช่างหลวงสมัยรัชกาลที่ 4 หลังจากนั้นเป็นต้นมาพระสงฆ์ร่วมสมัย หรือบรรดาศิษย์ของสมเด็จพระพุฒาจารย์

ศูนย์วิทยพัทธยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹¹ นิธิจ สุริยาบุตร , พระกริ่งปวเรศฯ คณาจารย์พระเครื่อง ฉบับที่ 32 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์กราฟิค , 2537), หน้า 21-26.

¹² บุษยเทพย์ , ชีวประวัติ อภินิหาร พระคาถาชินบัญชรของเจ้าพระคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) วัดระฆังฯ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เจริญผล 2528), หน้า 25.

(โต พรหมรังษี) ก็ได้ยึดถือทั้งรูปแบบการจัดสร้างพระพิมพ์ และคตินิยมในการแจกจ่ายพระพิมพ์แก่ผู้ประสงค์จะได้รับไว้สักการบูชา มิได้สร้างเพื่อสืบทอดศาสนาโดยการบรรจุไว้ในสถานที่สำคัญทางศาสนาแต่เพียงอย่างเดียวเช่นเดิม

เหตุที่ทั้งพระกริ่งและพระพิมพ์ ได้กลายมาเป็นพระเครื่องนั้นมีข้อแตกต่างจากบรรดาวัตถุเคารพหรือวัตถุศักดิ์สิทธิ์ทางไสยศาสตร์ที่มีมาก่อนไม่ว่าจะเป็นผ้ายันต์ ผ้าประเจียด แหวนลงอาคม หรือตะกรุด เหตุเพราะผู้บูชาไม่จำเป็นต้องเรียนรู้และระมัดระวังในเรื่องกฎเกณฑ์ให้เคร่งครัด จึงเหมาะกับคนทั่วไปที่จะนำติดตัวไปในที่ต่าง ๆ ได้ง่าย เพราะเพียงแต่ตั้งจิตอธิษฐานหรือบวกรรมและสวดอ้อนวอนขอความคุ้มครองก็เพียงพอ จึงอาจนับเนื่องเป็นวัตถุทางศาสนาก็ได้หรือทางไสยศาสตร์ก็ได้ในเวลาเดียวกัน

ปัญหาที่ว่าเหตุใดการนำพระเครื่องติดตัวและนำเข้าบ้าน จึงเพิ่งมาเกิดขึ้นในประมาณสมัยรัชกาลที่ 4 ลงมา ก่อนหน้านั้นเช่นในสมัยกรุงเทพตอนต้น ๆ หรือสมัยกรุงธนบุรี หรือสมัยกรุงศรีอยุธยาจึงไม่มี คำอธิบายก็คือ ในช่วงเวลาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 และที่ 4 นั้น เป็นช่วงเวลาสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมไทยช่วงหนึ่ง เนื่องมาจากการมีผู้คนหลายเผ่าพันธุ์ในบ้านเมือง นอกจากนั้นยังมีการติดต่อกับภายนอกทั้งทางด้านตะวันออกและตะวันตกอย่างกว้างขวางทำให้ความรู้และความคิดของคนมีการเปลี่ยนแปลงไปมากในเรื่องนี้ รองศาสตราจารย์ ศรัศดิ์ดี วลลิโกดม ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้แสดงความเห็นไว้ในหนังสือพระเครื่องในเมืองสยามว่า นักวิชาการคนสำคัญ เช่น ศาสตราจารย์ ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์ นับได้ว่าเป็นท่านแรก ๆ ที่สังเกตในเรื่องนี้ และแสดงความคิดเห็นอย่างเป็นรูปธรรมไว้ในเรื่องโลกของนางนพมาศ จึงอาจกล่าวได้ว่าในยุคนี้มีลัทธิประเพณี และคติความเชื่อทางศาสนา และไสยศาสตร์ เกิดขึ้นอีกหลายอย่าง

การนับถือพระกริ่งหรือพระเครื่อง ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางความเชื่อในเรื่องการไม่เอาพระพุทธรูปเข้าบ้านมาเป็นการอนุโลมให้เข้าบ้านได้นั้น มีผลไปถึงเรื่องการละสมของเก่าที่ได้รับอิทธิพลมาจากชาวต่างประเทศทางตะวันตก และการขุดกรุหาสมบัติเก่าตามวัดร้างและโบราณสถานต่าง ๆ เพราะพระพุทธรูปที่

พบตามกรุสมบัตินั้นนอกจากนำเข้าบ้านไปเป็นพระบูชาในบ้านแล้ว ยังกลายเป็น ศิลปวัตถุหรือของเก่ามีค่าควรแก่การสะสมอีกด้วย ดังนั้น บรรดาเจ้านายขุนนาง และพวกพ่อค้าคหบดีจึงนิยมการสะสมของเก่ากันอย่างแพร่หลาย ผลที่ตามมาก็คือ การเกิดร้านค้าของเก่าขึ้นในสมัยหลัง ๆ ลงมา เช่นร้านค้าวัตถุโบราณใน เวียงนครเขมร เป็นต้น

ส่วนพระพิมพ์ที่เป็นของที่พบควบคู่ไปกับพระบูชาและสมบัติในกรุในชั้นแรก เป็นของไม่มีราคาค่างวดเพราะไม่ปรากฏอยู่ในบรรดาของเก่าที่ขายกันตามร้านค้า ของเก่า แต่ต่อมาเนื่องจากอิทธิพลของพระกริ่งและพระเครื่อง ที่คนถือเป็น เครื่องรางของขลัง ดังได้กล่าวแล้ว พระพิมพ์เหล่านี้ก็ได้กลายเป็นพระเครื่องไป พระพิมพ์รุ่นแรก ๆ ที่นับถือกันว่าเป็นพระเครื่อง ก็คือพระล้านพูนที่พบในภาคเหนือ รวมทั้งพระพิมพ์สมัยลพบุรีที่พบในเมืองลพบุรีและจังหวัดใกล้เคียง

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางระบบความเชื่อโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับ ไสยศาสตร์และพระเครื่องตามที่กล่าวมานั้น ไม่น่าจะเกิดขึ้นได้ง่าย ๆ หากไม่มีการ เปลี่ยนแปลงมาจากองค์พระมหากษัตริย์ ผู้เป็นพระประมุขสูงสุดของบ้านเมืองใน สมัยนั้น ทั้งนี้ก็เพราะพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเอง ก็ทรงเป็นผู้นำ หลายด้านในการเลิกคตินิยมและประเพณีบางอย่างแต่โบราณ แล้วทรงสร้างสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นแทนที่ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับกาลเวลาในสมัยนั้น — และเพื่อให้เป็น วิทยาศาสตร์แบบตะวันตกมากขึ้น

อีกประการหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังทรงเป็น จอมปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา อันเนื่องจากการที่พระองค์ทรงผนวชหลายพรรษา ก่อนจะเสด็จขึ้นครองราชย์ พระองค์จึงมักจะทรงนำเอาสิ่งที่เป็นพุทธคุณมาปรับใช้ และแก้ไขปัญหาหลาย ๆ อย่างทางสังคมและวัฒนธรรม เช่นการตั้งคณะธรรมยุติก นิกายขึ้นมา เพื่อให้มีการศึกษาพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมแก่พระภิกษุสามเณร หรือ ถ้าหากนำความสำคัญทางพุทธเข้ามาไม่ได้ก็พึ่งพาทางพราหมณ์หรือฮินดูแทน เช่น การสร้างพระสยามเทวาธิราชขึ้นเป็นตัวอย่าง

การเปลี่ยนแปลงในเรื่องแนวความคิดที่มาจากพระมหากษัตริย์ดังกล่าวนี้ นับเป็นการเปิดช่องให้มีการปรุ่แต่ง และผสมผสานกันใหม่ขึ้นในระบบความเชื่อ

ทางศาสนาและไสยศาสตร์ที่มีพุทธคุณเป็นตัวร่วมด้วยเสมอ ดังเห็นได้จากพระพิมพ์รุ่นใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นมาในยุคหลัง ไม่จำเป็นต้องฝังในกรุเช่นบรรดาพระพิมพ์ทั้งหลายที่กล่าวมา หากเป็นพระพิมพ์ที่พระเกจิอาจารย์สร้างขึ้นพร้อมกับลงคาถาอาคมหรือยันต์ไว้แจกบรรดาศาสนิกษย์ ทำให้สังเกตได้ง่าย ๆ ว่าบรรดาพระเครื่องที่เกิดขึ้นใหม่ ๆ เหล่านี้ มักมีการลงอักขระที่เป็นเลขยันต์ไว้ด้านหลัง ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ปรากฏในบรรดาพระพิมพ์ยุคก่อน ๆ

เพราะฉะนั้นพระเครื่องน่าจะปรากฏขึ้นแล้วตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ลงมา โดยการเกิดมีพระกริ่งก่อน แล้วต่อมาจึงมีการนำเอาพระพิมพ์ที่เป็นของโบราณตามกรุของวัดจากเมืองต่าง ๆ มาเป็นเครื่องรางของขลัง ผลที่ตามมาก็คือพระเครื่องได้เข้ามาแทนที่บรรดาเครื่องรางของขลังที่เคยมีมาแต่เดิม ในรูปของผ้าประเจียด ตะกรุด ผ้ายันต์ ว่านยา และวัตถุทางไสยศาสตร์อื่น ๆ

การเกิดพระเครื่อง เป็นการนำเอาสิ่งที่เป็นพุทธคุณเข้ามาผสมผสานกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ ทำให้กลายเป็นวัตถุสำเร็จรูปที่รวมของบรรดาของขลังทั้งหมดให้อยู่ภายในวัตถุเดียวกัน ทำให้ง่ายแก่การรักษา นกพาติดตัว รวมทั้งง่ายต่อการเอาใจใส่ รักษากฎเกณฑ์ข้อบังคับ และหลีกเลี่ยงข้อห้ามอย่างการใช้เครื่องรางติดตัวตามแบบอย่างเดิม เป็นเหตุให้แพร่หลายไปในคนหมู่มากทั่วไปได้อีกทั้งเป็นเรื่องทันสมัยกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของบ้านเมืองด้วย

เพราะฉะนั้น พระเครื่องจึงนับได้ว่าเป็นเครื่องรางของขลังแบบใหม่ที่ทันสมัย เป็นที่นิยม ทำให้เกิดการค้นหา แสวงหาสิ่งที่เป็นของเก่า ดังนั้น สิ่งที่เข้ามาแทนการหายากของพระพิมพ์โบราณที่ถูกนำมาเป็นพระเครื่องก็คือ การที่กษัตริย์บรรดาพระเกจิอาจารย์ผู้เป็นพระเถระที่มีผู้เคารพเลื่อมใส เริ่มสร้างพระขึ้นมาให้เป็นพระเครื่องราง สืบต่อจากยุคของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังษี) มาจนถึงปัจจุบัน ¹³

¹³ ศรัศักร วัลลิโกดม , พระเครื่องในเมืองสยาม, 2537, หน้า 20-33.

บรรดาพระเครื่องที่สร้างเหล่านี้ ในชั้นแรกมักเป็นพระพิมพ์ที่สร้างจาก วัสดุมวลสารที่หาได้ง่ายในแต่ละท้องถิ่น หรือสามารถจัดสร้างขึ้นได้เองภายในวัด จนกระทั่งถึงยุคที่เกิดมีโรงงานรับจ้างในการผลิตพระเครื่องโดยตรง ตามรูปแบบที่ กำหนดมาให้ ซึ่งมักจะได้แก่เหรียญโลหะ หรือพระพุทธรูปจำลองของพระประธาน วัดสำคัญ หรือรูปเหมือนของพระเกจิอาจารย์ที่คนเคารพนับถือนั่นเอง ซึ่งพระเครื่อง เหล่านี้ได้เข้ามาแทนที่พระพิมพ์แบบเดิมอย่างรวดเร็ว บางครั้งยังได้รับความเชื่อถือ ศรัทธามากกว่าพระพิมพ์แบบเดิม เพราะเชื่อในอำนาจความศักดิ์สิทธิ์ และพิธีกรรม การปลุกเสกของพระเกจิอาจารย์แต่ละองค์

สำหรับพัฒนาการและความเป็นมาของวงการพระเครื่องไทย จากบท สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องในวงการพระเครื่อง โดยหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายสัปดาห์ ฉบับประจำวันที่ 9 มีนาคม 2535 ประมาณว่าประเทศไทยน่าจะจะมี "นักเลงพระ" มาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มีหลักฐานในกฎหมายเก่าระบุถึงคนบางจำพวกที่ เบิกความแล้วไม่น่าเชื่อถือ หนึ่งในจำนวนนั้นคือ นักเลงพระ ซึ่งพอจะทำให้อนุมาน ได้ว่าในสมัยก่อนมีสังคมของคนที่สนใจพระเครื่องเกิดขึ้นแล้ว ต่อจากนั้นเมื่อ ไล่เลียงลงมาในสมัยรัตนโกสินทร์จากการสืบค้นได้ถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ก็พบว่าน่าจะ มีการละสมพระ เล่นหาแลกเปลี่ยนกัน ในชั้นเจ้าขุนมูลนายทั้งหลาย มาถึง พระบรมวงศานุวงศ์โดยส่วนใหญ่จะเอาพระพุทธรูปที่เราเรียกว่าพระบูชา—เอามา ตูกัน ประกวดกัน คนรุ่นนั้นที่ยังมีชีวิตอยู่เล่าให้ฟังว่าตั้งแต่ยังเด็กก็ได้ตามบิดาไปที่ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามหรือวัดโพธิ์ ทำเทียน ที่นั่นขุนนาง พ่อค้านายวานิช ต่าง ๆ ก็จะมาเอาพระใส่ผ้าห่อมาแล้วมาแลกเปลี่ยนกัน แต่เมื่อมีคนรักชอบทางนี้ มากขึ้น สถานที่เดิมจึงคับแคบลง ก็ขยับขยายมาที่ใต้ถุนศาลอาญาหรือโคนต้นมะขาม ท้องสนามหลวง ยุคนี้เองที่มีการกำเนิด "เซียน" ซึ่งหมายถึงผู้เชี่ยวชาญที่ทำการ ชื้อขายวัตถุมงคล ของวงการพระยุคแรก ๆ ซึ่งในยุคดังกล่าวไม่มีการซื้อขายเป็น ธุรกิจอย่างจริงจัง แต่ก็มีมีการแลกเปลี่ยนที่ใช้เงินโดยใช้คำศัพท์เฉพาะที่รู้กันทั่วไป ว่าเป็นการ "เช่าบูชา"

สังคมพระเครื่องใต้ศาลอาญาเลิกไปในประมาณปี พ.ศ. 2500 โดยย้าย ไปอยู่ที่ใหม่ใกล้ ๆ กัน เป็นร้านกาแฟข้างคลองหลอด อยู่คนละฝั่งคลองเล็ก ๆ

ข้างโรงแรมรัตนโกสินทร์ ในปัจจุบัน ซึ่งนักเล่นพระรู้จักแหล่งสะสมตรงนี้ว่า "บาร์มหาฉัน" สถานที่แห่งนี้มีความแตกต่างจากสังคมพระเครื่องเดิมอยู่ไม่น้อย กล่าวคือเป็นแหล่งสะสมที่ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่เป็นคนทั่ว ๆ ไป ไม่ใช่เฉพาะแต่บรรดาเจ้าขุนมูลนายในอดีต แต่ขณะเดียวกันช่วงที่เกิดบาร์มหาฉันได้มีความเชื่อที่ว่าสังคมที่บาร์มหาฉันเป็นสังคมที่ไม่น่าเชื่อถือ เนื่องจากการพูดคุยกันในลักษณะของอำนาจ พุทธคุณก็ดี ประสบการณ์ก็ดี ซึ่งเน้นหนักไปที่การแคล้วคลาด คงกระพัน จึงถูกเหมาเอาว่าคนที่ชอบพระเครื่อง เป็นคนที่ไม่น่าใกล้ชิดเป็นลักษณะของนักเลงหัวไม้ที่ชอบตีรันฟันแทง และนอกจากนั้นแต่เดิมผู้ต้องการจะได้พระเครื่องมักจะใช้วิธีการหลอกลวงเพื่อเอาของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง

แต่ต่อมาสังคมพระเครื่องก็เริ่มพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ การเล่นหาเริ่มมีความจริงจังมีความกระฉ่างมากขึ้น เมื่อเริ่มเกิดตลาดพระขึ้นที่วัดมหาธาตุ ในช่วงปี 2503 ถึงปี 2514 ตลาดเริ่มกว้างขึ้นคนเล่นเริ่มมากขึ้นจากเดิม เริ่มมีแผงเป็นร้านเป็นรวง การซื้อขายเป็นเรื่องเป็นราวแทนการแลกเปลี่ยน ต่อมาปี 2520 นักเล่นพระที่วัดมหาธาตุส่วนหนึ่งก็ได้ขยายไปยังวัดราชนันทดาและท่าพระจันทร์ จากนั้นไม่นานสังคมพระเครื่องก็ยิ่งเติบโตมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยมีการตั้งเป็นชมรมตามสถานที่ต่าง ๆ จนกระทั่งถึงการตั้งเป็น "ศูนย์ติดแอร์" ครั้งแรกที่พันธุ์ทิพย์พลาซ่า ประตูน้ำ และในปัจจุบันมีศูนย์เช่นเดียวกันนี้อีกหลายแห่ง จำนวนไม่น้อยกว่าสามสิบแห่งทั่วกรุงเทพฯ และร้านค้าอิสระแทบทุกชุมชน รวมทั้งศูนย์ในตัวเมืองและอำเภอต่าง ๆ ทั่วประเทศ ซึ่งเป็นเครื่องบ่งบอกอย่างดีถึงความนิยมและการเติบโตในธุรกิจได้เป็นอย่างดี

ปัจจุบันสังคมพระเครื่องแพร่หลายเป็นอย่างมาก ได้รับความสนใจจากทุกกลุ่มคนทุกชนชั้นอาชีพ สิ่ง que เติบโตควบคู่กันไปคือ ธุรกิจเกี่ยวกับวัตถุมงคล ซึ่งเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วยิ่งกว่าธุรกิจการค้าอีกหลายประเภท เป็นแหล่งลงทุนและแหล่งเงินออมที่มีจำนวนมหาศาลโดยปราศจากการกำหนดทิศทาง และแนวทางการเติบโตที่เหมาะสม ตลอดจนการผสมผสานระหว่างธุรกิจกับศรัทธาในพุทธศาสนาว่าควรจะเป็นไปในรูปแบบใด จึงจะสอดคล้องกับการเป็นเมืองพุทธและประเทศที่กำลังพัฒนาของประเทศไทย

ส่วนที่ 2 สภาพปัญหาในปัจจุบัน

2.1 สภาพการปัจจุบันของธุรกิจการค้าวัตถุมงคล

การค้าวัตถุมงคลปัจจุบันนี้นับว่า เป็นธุรกิจที่มีวงเงินหมุนเวียนสูง มีผู้ประกอบการและผู้บริโภคเป็นจำนวนมากทั่วประเทศ ตลอดจนเป็นแหล่งรายได้สำคัญที่วัดทั่วไปใช้ในการหาปัจจัยมาดำรงสภาพ และสร้างถาวรวัตถุในพุทธศาสนา รวมทั้งยังเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงศิลปวัฒนธรรม และความนับถือศรัทธาในศาสนาประจำชาติของชาวไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งจากการสำรวจด้วยตนเองและการสอบถามจากผู้ค้าวัตถุมงคลใน เดือนตุลาคม พ.ศ.2537 มีข้อมูลที่สำคัญอันเป็นดัชนีบ่งชี้ถึงความเจริญเติบโตของธุรกิจ และจำนวนผู้บริโภคในธุรกิจประเภทนี้ ดังนี้

(1) ผู้ค้า แบ่งออกเป็นหลายกลุ่มตามลักษณะสถานที่ทำการค้าคือ

- ผู้ค้าในแหล่งธุรกิจที่จำหน่ายวัตถุมงคลขนาดใหญ่ คือ ตลาดท่าพระจันทร์ประมาณ 170 ร้านค้า, ตลาดนัดสวนจตุจักร ประมาณ 130 ร้านค้า, ตลาดวัดราชนัดดาประมาณ 80 ร้านค้า, ตลาดสวนกวางตุ้ง เยาวราช ประมาณ 80 ร้านค้า, ตลาดไทยรงค์ สหพานใหม่ ประมาณ 120 ร้านค้า, ตลาด อดก. ประมาณ 50 ร้านค้า, จักรวาลพระบางลำภู ประมาณ 80 ร้านค้า, สนามพระเครื่องอ่อนนุช ประมาณ 40 ร้านค้าและตลาดในจังหวัดใหญ่ ๆ เช่น ชลบุรี, อโยธยา, นครสวรรค์, พิษณุโลก, ลำปาง, เชียงใหม่, นครราชสีมา, ขอนแก่น, อุบลราชธานี, นครปฐม, ชุมพร, สุราษฎร์ธานี, นครศรีธรรมราช และสงขลา เป็นต้น ซึ่งมีจำนวนผู้ค้าอยู่ระหว่าง 40 ถึง 100 ร้านค้าในแต่ละตลาด

- ผู้ค้าในแหล่งศูนย์การค้า ซึ่งจัดพื้นที่สำหรับให้เปิดร้านค้าที่จำหน่ายวัตถุมงคลโดยตรง เช่น พันธุ์ทิพย์พลาซ่า, เดอะมอลล์สาขางามวงศ์วาน, บางลำภูสาขางามวงศ์วาน, วนานครซูเปอร์มาเก็ต, เจซีดีพาร์ทเมนท์สโตร์, คิวินพลาซ่า, อิมพีเรียลเวิลด์สำโรง, ศูนย์การค้าพระโขนง, คาเซย์วงเวียนใหญ่, บางใหญ่ซีดีนนทบุรี, โรงภาพยนตร์ลาดพร้าวสะพานสอง ซึ่งมีจำนวนผู้ค้าแต่ละแห่งอยู่ระหว่าง 50 ถึง 120 ร้านค้า

- ผู้ค้าที่ตั้งร้านค้าตามลำพังในบริเวณชุมชน ซึ่งมีตั้งแต่ร้านค้าขนาดใหญ่ลงทุนสูงจนถึงร้านค้าขนาดเล็ก หรือใช้ที่อยู่อาศัยเป็นที่ทำการค้า มีอยู่ทั่วกรุงเทพฯ และในแต่ละจังหวัด ทุก ๆ อำเภอ หรือชุมชน เป็นกลุ่มผู้ค้าที่มีจำนวนมากที่สุด และขณะนี้ยังไม่สามารถตรวจสอบจำนวนได้

- ผู้ค้าที่ไม่ตั้งวางเป็นหลักแหล่ง เป็นกลุ่มผู้ค้าที่อาศัยตั้งวางจำหน่ายเป็นครั้งคราวเมื่อมีพื้นที่ว่าง บริเวณบาทวิถีข้างวัดมหาธาตุ ด้านนอกของตลาดนัดสวนจตุจักร บาทวิถีข้างโรงพยาบาลกลาง รอบบริเวณสนามหลวง และในงานประกวดการอนุรักษ์พระเครื่องและพระบูชาที่จัดขึ้นในที่ต่าง ๆ แต่ละครั้ง ผู้ค้ากลุ่มนี้มีจำนวนมากแต่ไม่สามารถตรวจสอบจำนวนที่แน่นอนได้

(2) นิตยสารรายเดือนที่ลงพิมพ์เรื่องเกี่ยวกับวัตถุมงคลโดยเฉพาะจากการสำรวจเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2537 โดยได้รับข้อมูลจากงานสิ่งพิมพ์ (งาน 4) กองกำกับการ 3 กองบังคับการตำรวจสันติบาล 2 สำนักงานตำรวจสันติบาล กรมตำรวจ มีจำนวน 34 ฉบับ นิตยสารที่ออกเป็นการเฉพาะในแต่ละเรื่องมีวางตลาดไม่ต่ำกว่า 10 ฉบับ ตลอดเวลา ยอดจำหน่ายของนิตยสารแต่ละฉบับอยู่ระหว่าง 2,000 ถึง 3,500 เล่มต่อเดือน หรือต่อฉบับที่ออกเป็นการเฉพาะราคาจำหน่ายนิตยสารรายเดือนอยู่ระหว่างฉบับละ 25 บาท ถึง 45 บาท สำหรับนิตยสารที่ออกเป็นการเฉพาะ ราคาจำหน่ายอยู่ระหว่าง 100 บาท ถึง 800 บาท นอกจากนี้เรื่องเกี่ยวกับวัตถุมงคลยังมีปรากฏเป็นคอลัมน์ประจำในหนังสือพิมพ์รายวันและนิตยสารประเภทอื่น ๆ อีก หลายฉบับ

(3) มีการจัดสร้างวัตถุมงคลจำหน่ายเป็นการทั่วไป เพื่อนำเงินรายได้ใช้ในกิจการของวัด หรือเพื่อการกุศล หรือให้แก่หน่วยราชการ ประมาณเดือนละ 2 ครั้ง มีจำนวนการจัดสร้างแต่ละรุ่นประมาณ 100,000 องค์ ราคาจำหน่ายแต่ละองค์อยู่ระหว่าง 100 บาท ถึง 50,000 บาท ตามแต่วัสดุที่ใช้จัดสร้าง รายได้

จากการจัดจำหน่ายวัตถุมงคลแต่ละรุ่นอยู่ระหว่าง 10,000,000 บาท ถึง 60,000,000 บาท¹⁴ โดยที่เงินลงทุนอยู่ระหว่าง 1,000,000 บาท ถึง 20,000,000 บาท ทั้งนี้ไม่รวมถึงกรณีที่วัดหรือพระสงฆ์ที่ไม่มีชื่อเสียง จัดสร้างขึ้นเองจำนวนเล็กน้อยเพื่อจำหน่าย หรือให้ตอบแทนแก่ผู้บริจาคทรัพย์

(4) การโฆษณาประชาสัมพันธ์ ร้านค้าที่จำหน่ายวัตถุมงคล ในนิตยสารรายเดือนที่เกี่ยวกับวัตถุมงคลโดยเฉพาะ มีประมาณฉบับละ 30 ถึง 50 ร้านค้า อัตราค่าโฆษณาอยู่ระหว่าง 1,000 ถึง 10,000 บาท ตามแต่ขนาดพื้นที่ ภาพสีหรือขาวดำ โดยมีวงเงินค่าโฆษณาในแต่ละเดือนของนิตยสารทุกฉบับรวมกันประมาณ 4,000,000 บาท ส่วนการโฆษณาวัตถุมงคลที่จัดสร้างขึ้นใหม่ในแต่ละรุ่น ซึ่งลงโฆษณาในนิตยสารเกี่ยวกับวัตถุมงคลโดยเฉพาะ และหนังสือพิมพ์รายวัน ต้องใช้งบประมาณในการโฆษณาแต่ละรุ่นประมาณ 700,000 บาท ถึง 1,000,000 บาท

(5) สำหรับวงเงินหมุนเวียนในธุรกิจพระเครื่องนี้ หากจะยกตัวอย่างถึงนับมูลค่าของพระเครื่องเฉพาะองค์ที่ถือว่ามียาคาสูง และเป็นราคามาตรฐานสำหรับพระเครื่องอย่างเดียวกันที่มีสภาพการเก็บรักษาใกล้เคียงกัน จากหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายสัปดาห์ฉบับประจำวันที่ 9 มีนาคม 2535 หน้า 26 ได้มีการกล่าวอ้างถึงพระเครื่องสมเด็จพระสังฆราชใหญ่ (นิมิตพรพยประธาน) ที่มีการประมาณมูลค่ากันไว้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁴ บ้านเรา นิตยสารหลักไท ฉบับที่ 668 ประจำวันที่ 19-25 พฤศจิกายน 2537 (กรุงเทพฯ: เพอร์เฟคพริ้นท์ แอนด์ แอ็ดเวอร์ไทซิ่ง, 2537), หน้า 27-29.

สูงถึง 10 ล้านบาท และพระเครื่องสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดโชไชย ซึ่งอยู่ในครอบครองของ นายรังสรรค์ ต่อสุวรรณ มีการประมาณไว้ว่ามีมูลค่าถึง 7 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2535 ซึ่งนับว่าเป็นมูลค่าการซื้อขายที่สูงมาก หรือหากจะนับวงเงินหมุนเวียนของพระเครื่องบางประเภทบางรุ่น จากบทความของหนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ ฉบับที่ 520 ประจำวันที่ 4-10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 ได้วิเคราะห์ถึงพระเครื่องของวัดปากน้ำรูน 6 ชื่อรุ่นพระไตรปิฎก ซึ่งจัดสร้างขึ้นโดยพระธรรมปัญญาบดี เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ ในเดือน สิงหาคม 2532 และเริ่มให้เช่าบูชาในเดือนกุมภาพันธ์ 2533 จนกระทั่งพระเครื่องหมดจากวัดไปเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2533 โดยมีจำนวนการสร้างถึง 3 ล้านองค์ เริ่มด้วยการแจกให้ผู้ที่มาทำบุญเกินกว่า 100 บาท ขึ้นไป คนละองค์ ต่อมาราคาเพิ่มขึ้นตลอดเวลา จนกระทั่งบางพิมพ์บางเนื้อหามีราคาสูงถึง 12,000 บาท ในเวลาไม่ถึง 1 ปี หากนับวงเงินเต็มแล้วราคาพระเพียง 300 ล้านบาท แต่หากมองถึงการหมุนเวียนของพระที่ทำให้ราคาเพิ่มขึ้นหลายเท่าตัวแล้ว วงการพระเครื่องต่างประมาณกันว่าพระเครื่องวัดปากน้ำรูน 6 เพียงประเภทเดียวมีเงินหมุนเวียนไม่น้อยกว่า 4,000 ถึง 5,000 ล้านบาท ในช่วงเวลาเพียง 1 ปี

(6) การจัดงานประกวดการอนุรักษ์พระบูชาและพระเครื่อง โดยกลุ่มบุคคลในวงการค้าวัตถุมงคล ปัจจุบันมีการจัดขึ้นแทบทุกสัปดาห์ โดยนิยมจัดงานในวันอาทิตย์ของทุกสัปดาห์ ส่วนสถานที่หมุนเวียนกันไปทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ทางกลุ่มผู้จัดงานจะมีรายได้จากค่าผ่านประตู ค่าจัดวางแผงค้าวัตถุมงคล ค่าส่งวัตถุมงคลเข้าประกวด รวมแล้วงานละประมาณ 300,000 บาท ถึง 1,000,000 บาท

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น บ่งชี้ถึงความเจริญเติบโตและความแพร่หลายของการค้าวัตถุมงคล รวมทั้งความสนใจของประชาชนผู้บริโภคที่มีต่อวัตถุมงคล ซึ่งหากจะนับรวมถึงการดำเนินธุรกิจวัตถุมงคลทุกประเภทแล้ว ประมาณว่ามีวงเงินหมุนเวียนในธุรกิจประเภทนี้ไม่ต่ำกว่าวันละ 40 ถึง 50 ล้านบาท

2.2 สภาพปัญหาจากธุรกิจการค้าวัตถุมงคล

การเจริญเติบโตของธุรกิจเกี่ยวกับวัตถุมงคลเช่นนี้ เป็นสิ่งที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในอดีต และไม่เคยปรากฏขึ้นในประเทศอื่นนอกจากประเทศไทย รัฐยังไม่มีกฎหมายหรือมาตรการใด ๆ เข้าควบคุมธุรกิจประเภทนี้ ซึ่งการขาดความควบคุมเช่นนี้ เป็นเหตุให้กลไกทางธุรกิจชักนำให้กลุ่มผู้ดำเนินธุรกิจสามารถประกอบธุรกิจอย่างไรก็ได้ เพื่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดต่อตนเอง ซึ่งการกระทำเช่นนี้ก่อให้เกิดสภาพปัญหาที่สำคัญหลายประการ โดยอาจแบ่งตามลักษณะของสภาพปัญหาได้เป็น 4 ส่วน ดังนี้

(1) ไม่มีมาตรการควบคุมการสร้างและจำหน่ายวัตถุมงคลปลอม ทำให้การปลอมแปลงวัตถุมงคลที่ไม่มีกฎหมายควบคุมสามารถกระทำได้โดยอิสระ ดังนั้นวัตถุมงคลในพุทธศาสนาที่หายากและมีคุณค่าในเชิงพาณิชย์สูงจึงมีผู้นิยมทำปลอมแปลงกันมาก เนื่องจากการผลิตไม่เป็นการผิดกฎหมาย และผู้กระทำได้รับผลตอบแทนสูง การปลอมแปลงทั้งหมดย่อมมีจุดมุ่งหมายสุดท้ายเพื่อใช้ในการหลอกลวงผู้บริโภค ให้รับซื้อวัตถุมงคลปลอม ดังนั้น ผลเสียหายย่อมตกแก่เศรษฐกิจโดยรวม เนื่องจากผู้บริโภคไม่สามารถใช้สิ่งที่ซื้อไปในราคาสูงเปลี่ยนกลับไปเป็นทรัพย์สินได้อีก เมื่อจำเป็น การทำปลอมวัตถุมงคล อาจแยกเป็นแต่ละประเภทตามลักษณะของการทำปลอม ได้ดังนี้

ก. การทำปลอมโดยทำให้เหมือน หรือเข้าใจว่าเป็นของแท้ วิธีการทำปลอมประเภทนี้เป็นวิธีการทำปลอมโดยทั่ว ๆ ไป โดยการนำเอาของแท้มาเป็นต้นแบบ แล้วทำปลอมด้วยเนื้อหาและแบบพิมพ์อย่างเดียวกัน

ข. การปลอมพระเครื่อง โดยสร้างขึ้นมาให้มีลักษณะพิเศษ¹⁵ ซึ่งทำให้

¹⁵ ป. เบญจรงค์ , สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (ปลด กิตฺติโสภโณ ปธานังคโณ) นิตยสารสนามพระ ฉบับที่ 51 (กรุงเทพฯ: การุณาการพิมพ์, 2535), หน้า 49-51.

ผู้พบเห็นซึ่งไม่มีความรู้เข้าใจว่าเป็นพระเครื่องที่หายากหรือมีราคาสูง โดยไม่จำเป็นต้องสร้างขึ้นเลียนแบบของแท้เป็นการสร้างขึ้นโดยผู้สร้างคิดแบบพิมพ์เอาเอง

ค. การทำปลอมและหลอกวงจำหน่ายพระเครื่อง อาจกระทำโดยนำพระแท้ประเภทเหรียญโลหะมาทำการชุบผิว¹⁶ หรือเคลือบผิว หรือรมผิวให้เป็นเงิน นวโลหะหรือทองคำ หรือให้พิจารณาจากภายนอกแล้ว เข้าใจว่าเป็นพระเครื่องที่สร้างจากเนื้อโลหะที่ไม่ตรงกับความเป็นจริงและมีราคาสูงกว่าที่ควรจะเป็น

ง. การทำปลอมวัตถุมงคลโดยการนำใช้ของแท้มาทำปลอมอีกวิธีหนึ่ง คือการใช้พระพิมพ์เก่ามาทำการแกะพิมพ์ใหม่ ให้เป็นวัตถุมงคลที่มีคุณค่าในเชิงพาณิชย์สูงกว่า ซึ่งจะกระทำกับวัตถุมงคลประเภทเนื้อดินหรือผง หรือการนำโบราณวัตถุหรือวัตถุมงคลที่เป็นโลหะซึ่งมีคุณค่าในทางพาณิชย์ต่ำ แต่มีอายุการสร้างสูงมาหลอมเทเป็นพระเครื่องปลอม เป็นต้น ซึ่งนับว่าเป็นวิธีการที่ทำลายคุณค่าทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์เป็นอย่างมาก

(2) ไม่มีมาตรการควบคุมการจัดสร้างวัตถุมงคลโดยวัดต่าง ๆ ทำให้เกิดการกระทำที่ไม่เหมาะสมหลายประการ ซึ่งนับเป็นสาเหตุสำคัญของการเสื่อมความศรัทธาในพุทธศาสนา เช่น

ก. การที่ผู้จัดสร้างทำเกินกว่าจำนวนที่ทางวัดกำหนดไว้ ซึ่งในวงการธุรกิจวัตถุมงคล เรียกว่า "พระเสริม" เกิดขึ้นโดยกลุ่มผู้จัดสร้างซึ่งได้ขออนุญาตจัดสร้างต่อทางวัดไว้จำนวนหนึ่ง แต่ได้ให้โรงงานสร้างไว้จริงในจำนวนที่สูงกว่านั้น พระเสริมเหล่านี้จะไม่ได้เข้าพิธีพุทธาภิเษกหรืออธิษฐานจิตแต่อย่างใด โดยกลุ่ม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁶ คนแก้ววัด , โลหะเงินกับพระเครื่อง คณบดีพระเครื่อง ฉบับที่ 24 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์กราฟฟิค, 2535), หน้า 10.

ผู้สร้างจะนำออกจำหน่ายด้วยตนเองในภายหลัง เมื่อวัตถุมงคลที่จัดสร้างให้แก่ทางวัดเป็นที่ต้องการของประชาชนแล้ว นอกจากนี้ในบางครั้งการทำพระเสริมอาจเกิดจากทางวัดเอง โดยเมื่อวัตถุมงคลที่ได้จัดให้มีการพุทธาภิเษกและเปิดจำหน่ายให้ประชาชนทั่วไป ได้รับความสนใจและมีปริมาณไม่เพียงพอกับการจำหน่าย ก็จะทำให้โรงงานผลิตวัตถุมงคลเพิ่มโดยไม่ได้เข้าพิธีเดียวกันกับวัตถุมงคลในชุดแรก

ข. การที่วัดจัดสร้างวัตถุมงคลด้วยรูปแบบที่ไม่เหมาะสม เนื่องจากแบบในการจัดสร้างไม่ต้องผ่านความเห็นชอบจากที่ใด พระภิกษุแต่ละรูปหรือแต่ละวัดสามารถคิดหารูปแบบในการสร้างวัตถุมงคลขึ้นมาเอง บางครั้งก็มีรูปแบบที่ไม่สมควรหรือมิใช่รูปเคารพในทางพุทธศาสนา เช่นสร้างรูปพระสงฆ์นั่งรถจักรยานยนต์ นั่งบนอาวู๋ปิ่น หรือสร้างรูปสัตว์เช่น เต่า ลิง เสือ หรือรูปที่ไม่สมควรในลักษณะอื่น เช่น รูปกุมารทอง รูปชายหญิงติดกัน เป็นต้น

ค. การแอบอ้างถึงพิธีการจัดสร้าง หรือวัตถุที่ใช้เป็นส่วนผสม เพื่อให้ผู้บริโภคนึกเกิดความสนใจโดยไม่ได้มีการกระทำเช่นนั้นจริง เช่นการอ้างว่ามีส่วนผสมของพระเครื่องที่มีค่านิยมสูง มีส่วนผสมของดินจากสังเวชนียสถาน หรือมีการจัดสร้างตามแบบพิธีอย่างโบราณแต่การนำไปประกอบพิธีพุทธาภิเษกที่ต่างประเทศ เป็นต้น ซึ่งการแอบอ้างเช่นนี้เป็นไปโดยเสรีเนื่องจากไม่มีผู้ใดสามารถตรวจสอบได้ และหากปล่อยให้ เป็นไปตามระบบการพาณิชย์โดยเสรีต่อไป จะเป็นต้นเหตุให้ประชาชนเกิดความเสื่อมศรัทธาในพุทธศาสนา

(๓) ไม่มีมาตรการควบคุมบทความโฆษณาประชาสัมพันธ์ หรือบทความในสิ่งตีพิมพ์เกี่ยวกับวัตถุมงคล ทำให้มีการบิดเบือนข้อเท็จจริงเพื่อประโยชน์ทางการค้าเป็นหลัก หรือเพราะการขาดความรับผิดชอบของผู้พิมพ์โฆษณา มีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ เนื่องจากวัตถุมงคลทางพุทธศาสนา เป็นสิ่งบ่งชี้ถึงศิลปะ วัฒนธรรม และชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนชาวไทยในแต่ละยุคสมัย ข้อมูลความรู้บางอย่างปัจจุบันจึงสาปสูญ หรือถูกเปลี่ยนแปลงความเชื่อไปอย่างถาวร หากไม่เริ่มเก็บรักษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่ถูกต้องแท้จริงแล้ว กลไกทางการตลาดย่อมจะชักนำไปในทางที่เอื้อประโยชน์ต่อธุรกิจสูงสุด ซึ่งไม่เป็นผลดีต่อความถูกต้องของประวัติศาสตร์ของประเทศไทยในอนาคต

การโฆษณาเพื่อการจำหน่ายวัตถุมงคลของวัด หรือพระสงฆ์ หรือการลงพิมพ์บทความของสิ่งพิมพ์เกี่ยวกับวัตถุมงคลที่กระทำโดยไม่เหมาะสม และเป็นเหตุให้ประชาชนเกิดความเสื่อมศรัทธาในพุทธศาสนา เช่น¹⁷

ก. การโฆษณาโดยบ่งบอก หรือชวนให้เข้าใจไปในทางที่อวดอุตริมนุสธรรม อวดอ้างคุณวิเศษ ปลุกฝังให้ละเลยการเคารพยึดถือหลักการสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่เน้นการประพฤติ ปฏิบัติ โดยส่งเสริมให้ขอพรหรือรออำนาจล้นบนดาล หรืออ้างอิทธิฤทธิ์ที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ เช่นโฆษณาของ "พระอาจารย์แฉะ แอ จอมขมังเวทย์ วัดหนองระกำ สระบุรี วัตถุมงคลของท่าน ขอทำบุญ ของมีคมไม่ระคายผิว" ซึ่งลงโฆษณาในนิตยสารนักร้องเพลงพระ ในช่วงปี 2537 ทุกฉบับ

ข. การบิดเบือนเกี่ยวกับตัวบุคคลผู้เป็นประธานในการจัดสร้าง หรือสถานที่ในการจัดสร้าง หรือการลงภาพประกอบเพื่อชวนให้เกิดการเข้าใจที่เอื้อประโยชน์ต่อการโฆษณา โดยมีได้มีการบรรยายภาพให้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง เช่นวัตถุมงคลของวัดถ้ำสิงโตทอง จังหวัดราชบุรี จัดสร้างเมื่อปี 2536 ได้ลงโฆษณาในนิตยสารเขียนพระ โดยลงภาพของ พระราชสังวรวิมล (โต๊ะ) วัดประดู่ฉิมพลี กรุงเทพ และบรรยายภาพว่า "วัตถุมงคล พระราชสังวรวิมล (โต๊ะ) วัดถ้ำสิงโตทอง (วัดหลวงปู่โต๊ะ) อ.จอมบึง จ.ราชบุรี" ซึ่งอาจเป็นเหตุให้ประชาชนโดยทั่วไปเกิดความเข้าใจผิดได้ว่าเป็นวัตถุมงคลที่จัดสร้างโดยพระราชสังวรวิมล แต่ตามความเป็นจริงแล้ว พระราชสังวรวิมล ได้มรณภาพไปตั้งแต่ปี 2524 แล้ว

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁷ ธีรยุทธ บุญมาธิราช, การควบคุมธุรกิจพระเครื่อง สนามพระ ฉบับที่ 63 (กรุงเทพฯ: การุณการพิมพ์, 2536), หน้า 78-79.

ค. การแอบอ้างนามของพระภิกษุที่มีชื่อเสียง ซึ่งเป็นที่นิยมนับถือของประชาชนว่าเป็นผู้ปลุกเสกอธิษฐานจิตวัตถุมงคลที่โฆษณา ทั้งที่ความจริงแล้วไม่มีการกระทำดังกล่าว เช่น การแอบอ้างนำชื่อของ พระราชนิโรธรังสี (เทศน์) วัดหินหมากเป้ง หนองคาย ไปลงโฆษณาในหนังสือพิมพ์รายวัน และนิตยสารเกี่ยวกับวัตถุมงคลหลายฉบับว่าเป็นผู้ทำพิธีในวันหลอมโลหะและแผ่นยันต์ เพื่อสร้าง พระกริ่ง พระชัยวัฒน์รัตนรังษี ทั้งที่ พระราชนิโรธรังสีได้มีหนังสือประกาศแจ้งยกเลิกการอธิษฐานจิตปลุกเสกวัตถุมงคลดังกล่าวไปแล้ว¹⁸

ง. การโฆษณาให้เกิดความเชื่อว่าได้ค้นพบพระกรุ หรือพระเก่าอายุหลายสิบ หลายร้อยปี ทั้งที่ไม่เป็นความจริง เช่นการลงโฆษณาในนิตยสารเขียนพระช่วงปี 2536 ของวัดหงษ์รัตนาราม บางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ "ผู้บริจาค 10,000 บาท จะได้รับพระผงสุพรรณ กรุวัดพระธาตุ จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งเปิดกรุเมื่อปี พ.ศ. 2504" (ตามความเป็นจริงเมื่อช่วงปีดังกล่าว ไม่มีการเปิดกรุหรือพบพระพิมพ์ที่วัดพระรูปแต่อย่างใด และในช่วงเวลาที่ลงโฆษณานี้พระเครื่องผงสุพรรณที่แท้จริง สามารถนำออกขายให้กับผู้ค้าวัตถุมงคลได้ ในสภาพทั่ว ๆ ไป ไม่ต่ำกว่าองค์ละ 100,000 บาท และมีการรับซื้อทั้งหมดไม่ว่าจะมีจำนวนเท่าใดก็ตาม)

(4) ไม่มีมาตรการควบคุมในทางการค้าและควบคุมผู้ค้า เนื่องจากปัจจุบันเกิดสถานที่จำหน่ายวัตถุมงคลในพุทธศาสนารับขึ้นมากมาย แต่ละแห่งประกอบไปด้วยผู้ค้ารายย่อยอีกเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังมีผู้ค้าที่ไม่ได้ประกอบกิจการในแหล่งจำหน่ายโดยตรงอีกซึ่งผู้ค้ากลุ่มนี้จะมิได้อยู่ทุก ๆ ชุมชนทั่วประเทศซึ่งนับวันจะมี

¹⁸ บ้านเรา นิตยสารหลักไท ฉบับที่ 668 ประจำวันที่ 19-25 พฤศจิกายน

จำนวนเพิ่มขึ้นตลอดเวลา โดยที่ยังไม่สามารถประมาณจำนวนผู้ค้าได้ เพราะรัฐไม่เคยเข้าทำการควบคุม สํารวจ หรือจัดขึ้นทะเบียนผู้ค้าไว้แต่อย่างใด เพียงแต่ในขณะนี้ได้เริ่มมีหน่วยงานสรรพากรในบางเขตหรือจังหวัดทำการสำรวจกิจการค้าวัตถุมงคลที่ตั้งวางในห้างสรรพสินค้าบางแห่ง เช่น เดอะมอลล์สาขางามวงศ์วาน เพื่อเตรียมการจัดเก็บภาษีอากรทางด้านการค้าโดยการประเมินเป็นครั้งแรก ในอัตรารายละ 600 บาท ต่อปี แต่ก็ไม่อาจนับเป็นการสำรวจเพื่อการควบคุมหรือตรวจสอบจำนวนผู้ค้าทุกประเภทแต่อย่างใด เป็นเพียงดัชนีบ่งชี้ว่ารัฐได้เริ่มตระหนักถึงการมีอยู่และวงเงินหมุนเวียนของธุรกิจการค้าประเภทนี้ และรับรองถึงความถูกต้องในฐานะที่เป็นการประกอบอาชีพอย่างหนึ่ง ซึ่งโดยผลของการขาดความควบคุมเช่นนี้ได้ก่อให้เกิดปัญหาขึ้นหลายประการ ดังนี้

ก. การที่ผู้ค้าขาดความรับผิดชอบต่อผู้บริโภคเพราะสามารถเปลี่ยนแปลงสถานที่ตั้งวางได้ไม่เป็นหลักแหล่ง จึงขาดความรับผิดชอบในสินค้าที่จำหน่าย และการให้ข้อมูลที่ถูกต้องกับผู้บริโภค

ข. ไม่สามารถตรวจสอบควบคุมการจำหน่ายวัตถุมงคล ที่รับไว้จากผู้กระทำความผิดได้ เนื่องจากปัจจุบันแนวโน้มของการกระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินโดยมุ่งหวังทรัพย์สินที่เป็นวัตถุมงคลเพิ่มมากขึ้น เพราะผู้กระทำผิดสามารถจำหน่ายให้กับผู้ค้าได้โดยง่าย ในขณะที่เดียวกันก็มีผู้ค้าที่สุจริตจำนวนมาก ที่ได้รับความเดือดร้อนเนื่องจากไม่มีมาตรการใด ๆ ที่จะให้ความคุ้มครอง หากรับซื้อวัตถุมงคลที่ได้มาจากการกระทำความผิด

ค. วัตถุมงคลที่มีคุณค่าในทางพาณิชย์สูง เป็นแหล่งฟอกเงินที่สำคัญของข้าราชการที่ทุจริตหรือประพฤตินิมิชอบ เนื่องจากไม่จำเป็นต้องปรากฏที่มาที่แน่นอน และสามารถยืนยันได้ แต่สามารถแสดงรายได้จากการจำหน่ายได้ ดังนั้นจึงมีข้าราชการระดับสูงจำนวนหนึ่งที่นิยมรับวัตถุมงคลที่ซื้อมาจากผู้ค้าที่สามารถรับประกันความมีคุณค่าในทางพาณิชย์ของวัตถุมงคลได้ในฐานะเป็นสินบน

ง. การจัดวางจำหน่ายพระเครื่องหรือพระบูชาในบางสถานที่ เช่น บริเวณข้าง วัดมหาธาตุฯ หรือด้านนอกของตลาดนัดสวนจตุจักร ผู้ค้าส่วนใหญ่จะจัดวางจำหน่ายบนกระดาษหนังสือพิมพ์ที่ปูลงบนพื้นถนนหรือบาทวิถี ซึ่งเป็นการ

กระทำที่ไม่เหมาะสมกับพระเครื่องซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของพุทธศาสนา หรือการจัดวางตามสถานที่ค้าของเก่าซึ่งจำหน่ายให้กับชาวต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ ในลักษณะที่ตั้งวางรวมกับเครื่องมือเครื่องใช้หรือของเก่าชนิดอื่น ก็เป็นลักษณะการกระทำที่ไม่เหมาะสม และเป็นเหตุให้ชาวต่างประเทศไม่รู้ว่าสัญลักษณ์ทางศาสนาเหล่านี้จะต้องเก็บรักษาให้ถูกต้องอย่างไร ดังนั้น เมื่อซื้อไปแล้วจึงนิยมนำไปเป็นเครื่องประดับสถานที่ในลักษณะที่ไม่เหมาะสมเช่นกัน

จ. นอกจากการค้าแล้วปัจจุบันยังไม่มีมาตรการจัดงานประกวดการอนุรักษ์พระเครื่องและพระบูชา ซึ่งทุกงานจะอ้างว่าเพื่อนำเงินรายได้ไปใช้ในกิจการสาธารณะประโยชน์หรือเพื่อการกุศล ปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่ามีกลุ่มผู้จัดผูกขาดอยู่ไม่กี่กลุ่ม และไม่เคยมีการตรวจสอบว่าเงินรายได้ ซึ่งในการจัดแต่ละครั้งมีเป็นจำนวนมาก (ประมาณว่าเงินรายได้แต่ละงานอยู่ประมาณ 300,000 บาทถึง 1,000,000 บาท) ได้นำไปใช้ในกิจการตามที่กล่าวอ้างหรือไม่ เฉลี่ยแล้วขณะนี้มีการจัดงานประมาณสัปดาห์ละ 1 ครั้ง โดยเปลี่ยนสถานที่จัดไปทั่วประเทศ การจัดงานประกวดไม่มีการควบคุมมาตรฐาน การจัดรายการวัตถุมงคลกำหนดขึ้นตามใจผู้จัด ไม่ว่าจะรายการพระเครื่องหรือพระบูชาแต่ละชนิดนั้นจะถูกต้องตามข้อเท็จจริงหรือมีอยู่จริงหรือไม่โดยพิจารณาจากผลประโยชน์ที่จะได้รับเป็นหลักและคณะกรรมการผู้รับพิจารณาตัดสินเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในระดับใด เป็นเหตุให้ประชาชนเกิดการเข้าใจผิดหรือถูกหลอกลวงได้¹⁹

¹⁹ พ.ควนขุน , คักคักศรีของใบประกาศงานประกวด สนามพระ
ฉบับที่ 30 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์กราฟฟิค, 2536), หน้า 17-19.

ส่วนที่ 3 วัตถุประสงค์และแนวทางในการวิจัย

3.1 วัตถุประสงค์และขอบเขตการศึกษา

ก. เพื่อชี้ให้เห็นว่า การกำกับดูแลการจัดสร้าง การโฆษณา และการค้าวัตถุมงคลในพุทธศาสนาเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญในภาวะการณปัจจุบัน

ข. เพื่อศึกษาถึงอำนาจรัฐ ในการเข้าดำเนินการควบคุมและกำกับดูแลการจัดสร้าง การโฆษณา และการค้าวัตถุมงคลในพุทธศาสนา

ค. เพื่อศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมายของรัฐที่มีอยู่แล้ว ในการควบคุมและกำกับดูแลการจัดสร้าง การโฆษณา และการค้าวัตถุมงคลในพุทธศาสนาว่ามีประสิทธิภาพอย่างไร และมีผลครอบคลุมถึงในเรื่องใดบ้าง

ง. เพื่อกำหนดแนวทาง และเสนอแนะมาตรการทางกฎหมายที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาปัจจุบันในการควบคุมและกำกับดูแลการจัดสร้าง การโฆษณา และการค้าวัตถุมงคลในพุทธศาสนา

3.2 สมมุติฐานและทฤษฎี

สมมุติฐานของวิทยานิพนธ์เรื่องนี้เป็นคือ กิจกรรมที่เกี่ยวกับการพาณิชย์ของวัตถุมงคลในพุทธศาสนาปัจจุบัน มีผู้เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก และมีวงเงินหมุนเวียนจำนวนมาก มีผลกระทบเกี่ยวข้องถึงเศรษฐกิจ ศิลปวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของประเทศชาติ แต่รัฐไม่มีมาตรการทางกฎหมายที่เพียงพอ ในการควบคุมหรือกำกับดูแลการดำเนินธุรกิจในเรื่องต่าง ๆ เพื่อเป็นการคุ้มครองประชาชนผู้บริโภค และคุ้มครองอนุรักษ์วัตถุมงคลในพุทธศาสนาซึ่งมีคุณค่าในทางพาณิชย์

ทฤษฎีทางนิติศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง หรือเป็นหลักของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้แก่ ทฤษฎีการใช้อำนาจของรัฐ (Police Power Theory), ทฤษฎีขอบเขตของกฎหมายอาญา. (Scope of Criminal Law Theory), ทฤษฎีการลงโทษ (Penal Theory)

3.3 วิธีการศึกษาค้นคว้า

ก. การวิจัยแบบเอกสาร โดยศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2534, ประมวลกฎหมายอาญา, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, พ.ร.บ.โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.2504 และกฎกระทรวง ประกาศกระทรวง ที่ออกตามความในพระราชบัญญัตินี้ รวมทั้งบทความและสิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชน

ข. การวิจัยภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของรัฐ และบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดแนวทางที่เหมาะสมและสามารถปฏิบัติได้ในการควบคุมและกำกับดูแลการจัดสร้าง การโฆษณา และการค้าวัตถุมงคลในพุทธศาสนา เช่น กรรมการมหาเถรสมาคม เลขาธิการมหาเถรสมาคม กรรมการศาสนา และผู้เกี่ยวข้องในธุรกิจ เป็นต้น

3.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ก. ทำให้ทราบถึงพัฒนาการ และตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับวัตถุมงคลในพุทธศาสนา ซึ่งรัฐควรเข้าควบคุม และกำกับดูแลการจัดสร้าง การโฆษณาและการค้าวัตถุมงคลในพุทธศาสนา

ข. วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นแนวทางชี้แนะในการกำหนดมาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมเพื่อการ ควบคุม และกำกับดูแลการจัดสร้าง การโฆษณาและการค้าวัตถุมงคลในพุทธศาสนา ตลอดจนการนำกฎหมายที่เกี่ยวข้องซึ่งมีอยู่แล้วมาใช้บังคับอย่างมีประสิทธิภาพ

ค. ผลที่ได้รับจากการปฏิบัติตามข้อ 1 และข้อ 2 จะสามารถให้ความคุ้มครองต่อผู้บริโภค และสามารถกำหนดแนวทางการดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับวัตถุมงคลในพุทธศาสนา ให้การอนุรักษ์และส่งเสริมการพาณิชย์ดำเนินไปอย่างสอดคล้องกันได้